

Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen
Tjänsteskrivelse till kulturnämnden

Datum:
2024-02-21

Diarienummer:
KTN-2024-00184

Handläggare:
Ella Tuononen

Samrådsyttrande över detaljplan för kvarteren Gymnastiken och Flustret

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

- att** till plan- och byggnadsnämnden avge upprättat samrådsyttrande avseende detaljplan för kvarteren Gymnastiken och Flustret.

Ärendet

Kulturnämnden har möjlighet att lämna synpunkter på detaljplan för kvarteren Gymnastiken och Flustret i samrådsskede den 19 januari–1 mars 2024. Förlängd svarstid har beviljats till den 22 mars 2024.

Detaljplanen syftar till att möjliggöra en ny byggnad för hotell och restaurang samt en utvidgning av Flustrets befintliga restaurang- och nöjesanläggning.

Beredning

Ärendet har beretts av avdelningen Konst och kulturarv inom kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen.

Föredragning

Planområdet är centralt beläget i innerstaden och omfattar fastigheterna Fjärdingen 34:1, Fjärdingen 34:2 (kvarteret Gymnastiken) och Fjärdingen 36:1 (kvarteret Flustret) samt delar av Fjärdingen 1:2 (båda). Planområdet angränsar till Svandammen i norr, Stadsträdgården i söder och öster samt till Sjukhusvägen i väster. I närheten av planområdet finns Fyrisån i öster samt Mungatan norr om Svandammen. Bebyggelsen inom planområdet utgörs av tre huvudbyggnader: Gymnastikhuset (Svettis), Svandammshallarna (Bollhuset) samt Flustret. Bebyggelsen har sin baksida

mot Stadsträdgården. Mellan Flustret och Svettis finns en gränd med parkering och angöringsytor. Miljön beskrivs ofta som otrygg.

Området har mycket höga kulturhistoriska värden. Planområdet utgör en del av Stadsträdgården som är Uppsalas mest välkända och karaktärgivande park-, rekreations- och nöjesområde. Kulturarv i området sammanfattas under rubriken "Kulturarv inom och i anslutning till planområdet".

Planförslaget

Detaljplanen syftar till att möjliggöra en ny byggnad för hotell och restaurang inom kvarteret Gymnastiken samt en utbyggnad av Flustrets befintliga restaurang- och nöjesanläggning. Syftet är även att skydda kulturhistoriskt värdefulla byggnader samt att säkerställa att nya byggnader utformas med hög arkitektonisk kvalitet utifrån platsens värden och karaktär. Vidare syftar detaljplanen till att skapa en tydlig entré till Stadsträdgården samt att möjliggöra en koppling mellan Svandammen och Stadsträdgården genom ett nytt torg. I det aktuella projektet är ambitionen att omvandla området till "en ny destination i Uppsala med utökad serveringsverksamhet, nytt hotell, lokaler för konferens och evenemang samt lokaler för spa och rekreation".

Ett genomförande av detaljplanen innebär att Bollhuset söder om Svettis rivs och ersätts av en ny byggnad. Delar av Flustret rivs och ersätts av en tillbyggnad. Båda byggnaderna föreslås få användningsbestämmelsen "Centrum, ej kontor". Det innebär att byggnaderna kan användas för till exempel hotell, restauranger och butiker, men ej kontor. Mellan Svettis och den nya hotellbyggnaden planeras för en länkbyggnad i en våning. Planbestämmelserna reglerar bland annat att båda byggnaderna ska utformas med hög arkitektonisk kvalitet, med hänsyn till platsens publika karaktär och känsliga kulturmiljö. Nedan beskrivs utformningen av den planerade bebyggelsen.

Byggnaden söder om Svettis, där Bollhuset står i dag, planeras uppföras i tre volymer med åtta våningar mot Sjukhusvägen och fyra våningar mot Stadsträdgården. I det aktuella projektet föreslås ett hotell med cirka 200 rum samt restaurang och lounge i bottenvåningen. Bottenvåningen ska ges en publik karaktär och majoriteten av bottenvåningen ska vara i genomsiktligt material. Byggnaden ska i utformningen visa hänsyn till Svettis som den dominerande gestalten mot Sjukhusvägen. Den placeras cirka 10 meter från Svettis och är något indragen från Sjukhusvägen. De två översta våningarna mot Sjukhusvägen utformas som en del av taket med ett brant takfall. Syftet är bland annat att bryta ner byggnadens skala. På den lägre byggnaden mot Stadsträdgården möjliggörs en takterrass.

Ett uppförande av tillbyggnaden söder om Flustret förutsätter att delar av Flustret rivs. Höjden som föreslås motsvarar två till tre våningar. I det aktuella projektet planeras Flustret byggas om för att inrymma kafé, restaurang och stora flexibla rum som kan användas för nöje, kultur, musik och konferens. Byggnaden ska samspela med Flustret och Stadsträdgården. Bottenvåningen ska i huvudsak utgöras av genomsiktligt material. Mot parken möjliggörs en takterrass. Gestaltningen av tillbyggnaden ska anknyta till Flustrets paviljongarkitektur med lätta och lekfulla inslag. Planbestämmelser reglerar att fasaden ska vara i trä och taket i plåt. Flustrets taksiluett ska även fortsatt vara tongivande i miljön. I det aktuella projektet är tillbyggnaden utformad med torn.

Lagar, befintliga planbestämmelser och kulturhistorisk klassificering

Enligt Uppsalas översiktsplan (2016) ingår planområdet i ett större område i innerstaden som är utpekad som en särskilt värdefull kulturmiljö. I översiktsplanen är inriktningen att kulturmiljöerna i innerstaden ska värnas och göras mer levande och tillgängliga. Tillägg som berikar kulturmiljön kan tillåtas.

I Uppsalas innerstadsstrategi (2016) som är en fördjupning av översiktsplanen anges bland annat att Uppsalasiluetten, värdefulla siktlinjer och befintliga hushöjder i staden ska respekteras. Planområdet ingår enligt strategin i park- och institutionsstaden som är ett område präglad av en mångfald av tidstypiska byggnader i en historisk parkmiljö. Nuvarande kvaliteter ska värnas men området är också flexibelt för utveckling av verksamheter och institutioner. Områdets höga kulturvärden ska värnas och utvecklas utifrån platsens själ, gestaltning och historia.

Planområdet är beläget inom riksintresseområdet för kulturmiljövården, Uppsala stad (C 40). Planområdet ingår i ett sammanhang med flera uttryck för riksintresset kopplat till riksintressebeskrivningens teman lärdomsstaden, stadens framväxt och struktur, centralmakten och domkyrkostaden. Uttrycken speglar en rad olika perspektiv som markanvändning, bebyggelse, historiska händelser, samhällsutveckling, sociala aspekter samt tro och tradition, som är betydelsefulla delare av Uppsalas historia. Samtliga av dessa perspektiv finns representerade inom eller i nära anslutning till planområdet.

Området är enligt översiktsplanen och kommunfullmäktigebeslut 1988 en del av en särskilt värdefull bebyggelsemiljö. Bollhuset och Flustrets huvudbyggnad bedöms enligt Uppsala kommuns kulturhistoriska klassificeringssystem ha ett mycket högt kulturhistoriskt värde (klass 1). Bollhuset och Flustrets tillbyggnader inklusive paviljongerna bedöms ha ett lägre kulturhistoriskt värde (klass 3). Svettis är sedan 1993 skyddat som byggnadsminne. Planområdet ingår även i fornlämning nr 88:1, som utgörs av ett medeltida kulturlager.

I gällande detaljplan omfattas den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen inom planområdet av skydd. För Svettis, Bollhuset och Flustrets huvudbyggnad gäller bestämmelsen Q1 (kulturreservat). Det innebär att inga åtgärder som minskar bebyggelsens eller markens kulturhistoriska värde får vidtas, och att byggnaderna endast får användas för ändamål som är förenligt med byggnadernas bevarande. Flustrets tillbyggnader från 1950-talet är omfattas av bestämmelsen Htq (hotell med särskild miljöhänsyn).

Kulturarv inom och i anslutning till planområdet

I följande avsnitt ges en kort överblick av den mångfald av kulturarv som finns på platsen. För vidare läsning hänvisas till planhandlingarna.

Nuvarande Stadsträdgården var länge en del av kronans mark. Den norra delen av nuvarande Stadsträdgården utmed Fyrisån anslogs under 1840-talet till promenadplats för Uppsalaborna, kallat Strömparterren. Här uppfördes en paviljong med servering som kallades Flustret. Paviljongen revs redan under 1850-talet men ersattes av en ny byggnad. Dagens Flustret har tillkommit i olika etapper under 1800- och 1900-talet, och varit en välkänd restaurang- och nöjesinstitution i Uppsala. År 1984 drabbades Flustret av en brand, och stora delar förstördes. Byggnaden återställdes sedan till sitt tidigare utförande. Interiört finns dock få äldre detaljer kvar. Till Flustret

hör också en musikpaviljong och en vattenklosett från 1900-talets början. Båda är relativt välbevarade.

Vidare ingår planområdet i en universitetsanknuten miljö med kvarteret Munken och Regnellianum i norr, Akademiska sjukhuset i öster och Gymnastikhuset Svettis med tennishallen Bollhuset i planområdets östra del. Svettis är den första moderna idrottsanläggningen i Sverige som byggdes som både sport- och simhall. Byggnaden ritades i jugendstil av arkitekten Ture Stenberg och stod färdig 1910 som motionsanläggning för universitetets studenter och anställda. På 1930-talet byggdes Svettis till med en tennishall (Bollhuset) ritad av arkitekten Ture Wennerholm. Tennishallen räknas som en av Uppsalas första funktionalistiska byggnader och invigdes 1937. Byggnaderna är tillsammans med Studenternas IP är en del av berättelsen om gymnastikens och idrottens plats och ideal inom akademien från sent 1800-tal och framåt.

Tennishallen var också platsen för det så kallade Bollhusmötet 1939 då studenter bjöd in lärare och universitetskansler ”för att diskutera och taga ställning till statsmakternas eventuella beviljande av inrese-, uppehålls- och arbetstillstånd i riket för viss utländsk, framför allt intellektuell arbetskraft”. Frågan gällde ett mindre antal tyska, judiska läkare. Efter omröstning blev studenternas gemensamma ställningstagande att de inte ville att Sverige skulle ta emot flyktingarna.

Den offentliga konsten i Stadsträdgården utgör viktiga delar av platsens historiska och moderna kulturmiljöer. I planområdets direkta närhet finns två konstverk som representerar historien och nutid. Flusterfontänen intill Flustret och Pumphuset från ca 1875 är ett av de äldre offentliga konstverk utomhus som ingår i Uppsala kommuns konstsamling. Det andra konstverket finns i parkområdet bakom Flustret med titeln ”The Eyegloria” av konstnären Florence Hermansson och tillkom 2021. Konstverket består av en skulptural ljusinstallation i flertalet trädkronor, ett ljuskonstverk och en ljusprojektion. Konstverket upplevs i sin helhet framför allt vid dygnets mörkare tidpunkter.

Kulturarv i planförslaget

I detaljplanens syfte ingår att skydda kulturhistoriskt värdefulla byggnader samt att säkerställa att de nya byggnaderna får en utformning och volym med hög arkitektonisk kvalitet anpassade till platsens värden och karaktär. Samtliga byggnader inom planområdet bedöms i planhandlingarna ha höga kulturhistoriska värden.

Ett genomförande av förslaget till detaljplan innebär att Bollhuset rivs och ersätts med en ny byggnad i anslutning till Svettis. I planhandlingarna står det att lokalerna i dag är i ett bristfälligt tekniskt skick. Fastighetsägaren anser även att utformningen av lokalerna inte är ändamålsenliga. Stadsbyggnadsförvaltningen bedömer att de åtgärder som krävs för att Bollhuset ska uppnå och upprätthålla sitt höga kulturhistoriska värde är mycket kostnadskrävande, och att det inte bedöms lämpligt att ställa krav på ett bevarande i detaljplanen.

Även delar av Flustret kommer rivas och ersättas med en ny tillbyggnad. Svettis, Flustrets huvudbyggnad, musikpaviljongen och vattenklosetten bevaras och förses med rivningsförbud samt skydds- och varsamhetsbestämmelser.

I planbeskrivningen redogörs för kulturmiljöer inom och i anslutning till planområdet. I anslutning till planarbetet har följande handlingar avseende kulturmiljö upprättats inom detaljplanarbetet:

- Antikvarisk förundersökning Fjärdingen 34:1, Svettis (White arkitekter AB 2021)
- Antikvarisk förundersökning Fjärdingen 36:1, Flustret (Libeck antikvarie 2023)
- Kulturmiljöutredning, Flustret och kvarteret Gymnastiken med omnejd (Libeck antikvarie 2023)
- Konsekvensbeskrivning kulturmiljö, kvarteret Gymnastiken och Flustret (Tyréns Sverige AB)

För detaljplanen har även en miljökonsekvensbeskrivning upprättats (planbeskrivning s.75–76). Avseende kulturmiljö görs bedömningen att rivningen av Bollhuset ger upphov till stora negativa konsekvenser. Rivningen av delar av Flustret innebär att vissa av byggnadens årsringar går förlorade, vilket bedöms medföra att den historiska läsbarheten minskar. Samtidigt är det positivt att verksamhetens kontinuitetsvärden som i dag är hotade, får bättre förutsättningar genom planen och att platsen kan bli en målpunkt för fler personer. För paviljongsbyggnaderna bedöms planförslaget innebära positiva konsekvenser.

För planområdets uttryck för riksintresset lärdomsstaden bedöms det uppstå måttliga negativa konsekvenser genom rivningen av Bollhuset, eftersom idrottens avtryck i området minskar. Det innebär också att en byggnadstekniskt och historiskt intressant funktionalistisk byggnad försvinner från Uppsala, även om byggnadstypen finns representerad på andra platser nationellt. Att den fysiska platsen för Bollhusmötet försvinner bedöms som negativt.

För övriga uttryck för riksintresset bedöms konsekvenserna bli negativa, men i mindre grad. Sammantaget bedöms att riksintresset för kulturmiljövården försvagas och att skada uppstår. I miljökonsekvensbeskrivningen bedömer man ändå att skadan är begränsad, då det finns inslag av förbättring, till exempel genom att de nya byggnaderna kan lyfta parkens betydelse och stärka kopplingen mellan Stadsträdgården och Svandammen. Vidare antas att de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna, om de skulle få stå kvar, skulle tillåtas förfalla. Det beskrivs i så fall försvaga byggnadernas symbolvärden samt de traditions- och kontinuitetsvärden som redan idag är hotade. Den sammanfattande bedömningen är att en viss negativ konsekvens kan tillåtas i och med att detaljplanen också innebär att kulturvärden inom planområdet kommer att stärkas.

Offentlig konst

Den planerade entrén till Stadsträdgården blir en viktig knutpunkt i området, med potential att gestaltas konstnärligt. Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen ser att det finns möjlighet att genom konstnärlig gestaltning skapa ytterligare en årsring av offentlig konst som en del av platsens kulturarv. Förstudier om förutsättningar för ny konst på allmän platsmark och kvartersmark ska ske i nära samverkan med fastighetsägaren.

Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningens bedömning

Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen bedömer att ett genomförande av detaljplanen skulle innebära en kraftigt negativ påverkan på kulturarvet i ett av Uppsalas mest unika och karaktärsgivande park- och rekreationsområde. Detaljplanens syfte att skydda de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna samt att säkerställa att de nya byggnaderna får en utformning och volym med hög arkitektonisk kvalitet anpassad till platsen är inte uppfyllt. Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen förordar därför att kulturnämnden avstyrker detaljplanen i sin nuvarande form.

Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen instämmer i stadsbyggnadsförvaltningens bedömning om att det finns ett behov av att utveckla området. Utvecklingen får dock inte ske på bekostnad av Uppsalas kulturarv. Ett genomförande av detaljplanen i sin nuvarande form skulle innebära skada på riksintresset Uppsala stad (främst aspekterna ”stadens framväxt och struktur” samt ”lärdomsstaden”) och en oåterkallelig förlust av kulturhistoriska värden kopplade till Bollhuset. Möjligheten att läsa av Flustrets utbyggnadsfaser försvinner också.

Planområdet är en central del i riksintresseområdet för kulturmiljövården Uppsala stad och en del av det kommunala kulturmiljöområdet Uppsala. Gymnastikhuset Svettis, Bollhuset och Flustrets huvudbyggnad är i gällande detaljplan skyddade med bestämmelsen Q1 (kulturreservat), vilket innebär att åtgärder som minskar bebyggelsens eller markens kulturhistoriska värde inte får vidtas. Byggnaden får endast användas för ändamål som är förenliga med byggnadens bevarande. Aktuell planförslag innebär att kulturreservatet tas bort. Det är en kraftig förändring som riskerar att devalvera en riksintressant miljö av hög dignitet och betydelse för Uppsalas identitet som studentstad. I stället för rivning bör alternativet vara att bevara, restaurera och tillgängliggöra Bollhuset.

Uppsalas kommuns fjärde fokusmål är att Uppsala ska leda klimatomställningen. I det ingår att minska klimatpåverkande utsläpp. Bygg- och fastighetssektorn står för en betydande del av samhällets klimatpåverkan. Produktion av byggmaterial och själva byggprocessen genererar betydande utsläpp av växthusgaser (Bostäder, lokaler och byggande, Boverket 2021). Utgångspunkten bör ur såväl kulturarvs- som hållbarhetsperspektiv vara att bevara Bollhuset. Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen noterar stadsbyggnadsförvaltningens motivering till rivningen av Bollhuset, där det bland annat anges att lokalerna är i ett bristfälligt tekniskt skick och att åtgärderna som krävs för att byggnaden ska uppnå och upprätthålla sitt höga kulturhistoriska värde är för kostnadskrävande. Stadsbyggnadsförvaltningen hänvisar till observationer gjorda 2023. Dessutom anser fastighetsägaren att utformningen av lokalerna inte är ändamålsenliga. Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen vill understryka behovet av en utredning som analyserar Bollhusets befintliga skick och redogör för de åtgärder som krävs för att Bollhusets höga kulturhistoriska värde ska kunna förvaltas.

Förvaltningen anser att förslaget avviker från Uppsalas översiktsplan och innerstadsstrategi både avseende den planerade byggnadens höjd mot Sjukhusvägen samt genom rivningen av Bollhuset. I översiktsplanen är inriktningen att kulturmiljöerna i innerstaden ska värnas och göras mer levande och tillgängliga. Tillägg som berikar kulturmiljön kan tillåtas. Genom en eventuell rivning av Bollhuset och uppförandet av en byggnad i åtta våningar mot Sjukhusvägen kan inte detta anses uppfyllt – i stället innebär det en förlust av kulturmiljövården. Den planerade byggnaden riskerar att genom sin höjd bli för dominant i stadsbilden. Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen vill även understryka behovet av att närmre studera den planerade tillbyggnaden till Flustret, ett behov som lyfts i konsekvensbeskrivningen för kulturmiljö (Tyréns 2023).

I konsekvensbeskrivningen för kulturmiljö analyseras detaljplanens påverkan på riksintresset för kulturmiljövården i detalj. Det ges flera exempel på hur planförslaget riskerar att medföra små och måttligt negativa effekter för riksintresset för kulturmiljövården. Även positiva effekter redovisas. Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen anser inte att de positiva effekter som detaljplanen väntas ha på

kulturmiljön (bland annat att hotade traditions- och kontinuitetsvärden kan säkras) är tillräckliga för att gå vidare med detaljplanen i sin nuvarande form.

Bollhuset är fortfarande en viktig plats, både i Uppsala och nationellt, och väcker starka känslor och diskussioner kring frågor som mänskliga rättigheter och solidaritet. Händelsen har diskuterats i flertalet artiklar, teateruppsättningar och i boken "Djävulssonaten" av Ola Larsmo (2007). Den 17 februari 2015 gjorde till exempel Uppsala stadsteater och Reginateatern en dramatisk rekonstruktion, tillsammans med andra intresserade, av studentmötet i Bollhuset på samma plats där själva mötet ägt rum 76 år tidigare. Den fysiska kulturmiljön rymmer här dimensioner av immateriellt kulturarv, som är kulturnämndens ansvarsområde. Förvaltningen vill också betona att om Bollhuset försvinner så minskar möjligheten att för dagens och framtidens generationer att förstå och belysa en viktig del i Sveriges 1900-talshistoria. Bollhuset är en plats som är viktig för att till exempel diskussioner kring temat mänskliga rättigheter ska kunna fortsätta föras och utvecklas för att inte tas för givna.

Vad gäller det offentliga konstverket "The Eyegloria" bedömer kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen att konstverket kan komma att påverkas om förutsättningarna kring platsens ljus påverkas i samband med kvarterens ny- och ombyggnationer. Dialog med enheten offentlig konst förordas gällande denna aspekt för att värna upplevelsen av konstverket samt upphovsrätten.

Ett av Uppsalas starkaste värden är stadsbilden och det rika kulturhistoriska arvet. Det är en ovärderlig del av stadens identitet som måste värnas i samband med att staden utvecklas. Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen vill understryka behovet av att studera de kumulativa negativa effekter som detaljplanen för kvarteren Gymnastiken och Flustret i sig men också tillsammans med andra utvecklingsprojekt i staden riskerar att åsamka Uppsalas kulturarv.

Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen bedömer att aktuell detaljplan inte värnar stadens kulturarv tillräckligt, och föreslår därför kulturnämnden att avstyrka detaljplanen i sin nuvarande form.

Ekonomiska konsekvenser

Inte aktuellt i ärendet.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad den 21 februari 2024
- Bilaga, Förslag till samrådsyttrande över detaljplan för kvarteren Gymnastiken och Flustret
- Planhandlingar finns att hämta på: [kvarteren Gymnastiken och Flustret - Uppsala kommun](#)

Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen

Sten Bernhardsson
Förvaltningsdirektör

Samrådsyttrande över detaljplan för kvarteren Gymnastiken och Flustret

Kulturnämnden har möjlighet att lämna synpunkter på detaljplan för kvarteren Gymnastiken och Flustret i samrådsskede den 19 januari–1 mars 2024. Förlängd svarstid har beviljats till den 22 mars 2024.

Kulturnämnden bedömer att ett genomförande av detaljplanen skulle innebära en kraftigt negativ påverkan på kulturarvet i ett av Uppsalas mest unika och karaktärgivande park- och rekreationsområden. Detaljplanens syfte att skydda de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna samt att säkerställa att de nya byggnaderna får en utformning och volym med hög arkitektonisk kvalitet anpassad till platsen kan inte anses uppfyllt. Kulturnämnden avstyrker därför detaljplanen i sin nuvarande form.

Kulturnämnden instämmer i stadsbyggnadsförvaltningens bedömning om att det finns ett behov av att utveckla området. Utvecklingen får dock inte ske på bekostnad av Uppsalas kulturarv. Ett genomförande av detaljplanen i sin nuvarande form skulle innebära skada på riksintresset Uppsala stad (främst aspekterna ”stadens framväxt och struktur” samt ”lärdomsstaden”) och en oåterkallelig förlust av kulturhistoriska värden kopplade till Bollhuset. Möjligheten att läsa av Flustrets utbyggnadsfaser försvinner också.

Planområdet är en central del i riksintresseområdet för kulturmiljövården Uppsala stad och en del av det kommunala kulturmiljöområdet Uppsala. Gymnastikhuset Svettis, Bollhuset och Flustrets huvudbyggnad är i gällande detaljplan skyddade med bestämmelsen Q1 (kulturresevat), vilket innebär att åtgärder som minskar bebyggelsens eller markens kulturhistoriska värde inte får vidtas. Byggnaden får endast användas för ändamål som är förenliga med byggnadens bevarande. Aktuell planförslag innebär att kulturresevatet tas bort. Det är en kraftig förändring som riskerar att devalvera en riksintressant miljö av hög dignitet och betydelse för Uppsalas identitet som studentstad. Byggnaden är tillsammans med Svettis och Studenternas IP en del av berättelsen om gymnastikens och idrottens plats och ideal inom akademien från sent 1800-tal och framåt. I stället för rivning bör alternativet vara att bevara, restaurera och tillgängliggöra Bollhuset.

Uppsalas kommuns fjärde fokusmål är att Uppsala ska leda klimatomställningen. I det ingår att minska klimatpåverkande utsläpp. Bygg- och fastighetssektorn står för en

betydande del av samhällets klimatpåverkan. Produktion av byggmaterial och själva byggprocessen genererar betydande utsläpp av växthusgaser (Bostäder, lokaler och byggande, Boverket 2021). Utgångspunkten bör ur såväl kulturarvs- som hållbarhetsperspektiv vara att bevara Bollhuset. Kulturnämnden noterar stadsbyggnadsförvaltningens motivering till rivningen av Bollhuset, där det bland annat anges att lokalerna är i ett bristfälligt tekniskt skick och att åtgärderna som krävs för att byggnaden ska uppnå och upprätthålla sitt höga kulturhistoriska värde är för kostnadskrävande. Stadsbyggnadsförvaltningen hänvisar till observationer gjorda 2023. Dessutom anser fastighetsägaren att utformningen av lokalerna inte är ändamålsenliga. Kulturnämnden vill understryka behovet av en utredning som analyserar Bollhusets befintliga skick och redogör för de åtgärder som krävs för att Bollhusets höga kulturhistoriska värde ska kunna förvaltas.

Kulturnämnden anser att förslaget avviker från Uppsalas översiktsplan och innerstadsstrategi avseende den planerade byggnadens höjd mot Sjukhusvägen samt genom rivningen av Bollhuset. I översiktsplanen är inriktningen att kulturmiljöerna i innerstaden ska värnas och göras med levande och tillgängliga. Tillägg som berikar kulturmiljön kan tillåtas. Genom en eventuell rivning av Bollhuset och uppförandet av en byggnad i åtta våningar mot Sjukhusvägen kan inte detta anses uppfyllt – i stället innebär det en förlust av kulturmiljövården. Den planerade byggnaden riskerar att genom sin höjd bli för dominant i stadsbilden. Kulturnämnden vill även understryka behovet av att närmre studera den planerade tillbyggnaden till Flustret, ett behov som lyfts i konsekvensbeskrivningen för kulturmiljö (Tyréns 2023).

I konsekvensbeskrivningen för kulturmiljö analyseras detaljplanens påverkan på riksintresset för kulturmiljövården i detalj. Det ges flera exempel på hur planförslaget riskerar att medföra små och måttligt negativa effekter för riksintresset för kulturmiljövården. Även positiva effekter redovisas. Kulturnämnden anser inte att de positiva effekter som detaljplanen väntas ha på kulturmiljön (bland annat att hotade traditions- och kontinuitetsvärden kan säkras) är tillräckliga för att gå vidare med detaljplanen i sin nuvarande form.

Bollhuset är fortfarande en viktig plats, både i Uppsala och nationellt, och väcker starka känslor och diskussioner kring frågor som mänskliga rättigheter och solidaritet. Händelsen har diskuterats i flertalet artiklar, teateruppsättningar och i boken ”Djävulssonaten” av Ola Larsmo (2007). Den 17 februari 2015 gjorde till exempel Uppsala stadsteater och Reginateatern en dramatisk rekonstruktion, tillsammans med andra intresserade, av studentmötet i Bollhuset på samma plats där själva mötet ägt rum 76 år tidigare. Den fysiska kulturmiljön rymmer här dimensioner av immateriellt kulturarv, som är kulturnämndens ansvarsområde. Kulturnämnden vill också betona att om tillbyggnaden i form av Bollhuset försvinner så minskar möjligheten att för dagens och framtidens generationer att förstå och belysa en viktig del i Sveriges 1900-talshistoria. Bollhuset är en plats som är viktig för att till exempel diskussioner kring temat mänskliga rättigheter ska kunna fortsätta föras och utvecklas för att inte tas för givna.

I Stadsträdgården finns flera offentliga kommunala konstverk utomhus. Den offentliga konsten i Stadsträdgården utgör viktiga delar av platsens historiska och moderna kulturmiljöer. I planområdets direkta närhet finns två konstverk som representerar historien och nutid. Flusterfontänen intill Flustret och Pumphuset från ca 1875 är ett av de äldre offentliga konstverk utomhus som ingår i Uppsala kommuns konstsamling. Det andra konstverket finns i parkområdet bakom Flustret med titeln ”The Eyegloria” av konstnären Florence Hermansson och tillkom 2021. Konstverket består av en

skulptural ljusinstallation i flertalet trädkronor, ett ljuskonstverk och en ljusprojektion. Konstverket upplevs i sin helhet framför allt vid dygnets mörkare tidpunkter. Konstverket kan komma att påverkas om förutsättningarna kring platsens ljus påverkas i samband med kvarterens ny- och ombyggnationer. Dialog med kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningens enhet för offentlig konst förordas gällande denna aspekt för att värna upplevelsen av konstverket samt upphovsrätten.

Den planerade entrén till Stadsträdgården blir vid ett genomförande av detaljplanen en viktig knutpunkt i området, med potential att gestaltas konstnärligt. Kulturnämnden ser att det finns möjlighet att genom konstnärlig gestaltning skapa ytterligare en årsring av offentlig konst som en del av platsens kulturarv. Förstudier om förutsättningar för ny konst på allmän platsmark och kvartersmark ska ske i nära samverkan med fastighetsägaren.

Slutligen vill kulturnämnden understryka att ett av Uppsalas starkaste värden är stadsbilden och det rika kulturhistoriska arvet. Det är en ovärderlig del av stadens identitet som måste värnas i samband med att staden utvecklas. Kulturnämnden vill understryka behovet av att studera de kumulativa negativa effekter som detaljplanen för kvarteren Gymnastiken och Flustret i sig men också tillsammans med andra utvecklingsprojekt i staden riskerar att åsamka Uppsalas kulturarv.

Kulturnämnden bedömer att aktuell detaljplan inte värnar stadens kulturarv tillräckligt, och avstyrker därmed detaljplanen i sin nuvarande form.

Kulturnämnden

Linda Eskilsson
Ordförande

Anna Eriksson
Nämndsekreterare